

PE MARGINEA TEZAURULUI MONETAR DESCOPERIT LA IAȘI (2002): EXPOZIȚIE, SIMPOZION, EDITARE

În anul 2002, în orașul Iași (pe strada Vasile Lupu, nr. 28), a fost descoperit unul dintre cele mai mari tezaure monetare de pe teritoriul României. Din acest impresionant depozit s-au recuperat aproape 15 000 de monede, adăpostite în opt vase, alte trei vase cu unelte din fier (conținând 118 fragmente), alături de 14 monede de aramă și una de argint, unelte din piatră, resturi de țesătură și numeroase fragmente ceramice (vase, cahle etc.). Materialul monetar aparținând acestui tezaur este cel mai consistent și cel mai spectaculos și cuprinde zeci de nominaluri de argint și de bilon, emise în variate spații monetare, fiind eșalonate de-a lungul a patru secole (XIV–XVII). Toate artefactele provenind din această descoperire au fost restaurate, conservate, studiate și valorificate științific, pe parcursul a patru ani (2003–2006), de o amplă echipă interdisciplinară, coordonată de către domnul dr. Virgil Mihailescu-Bîrliba. În toată această perioadă, materialele arheologice și numismatice s-au aflat în custodia Institutului de Arheologie din Iași, pentru ca, ulterior, să revină proprietarului de drept, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași, care le-a achiziționat de la cel care le-a descoperit. Trebuie amintit faptul că studierea acestui tezaur s-a realizat în cadrul unui proiect de Grant CNCISIS (nr. 247/2004–2006), cu titlul *Implicațiile istorice ale descoperirii marelui tezaur de monede medievale de la Iași* (director de proiect – dr. Virgil Mihailescu-Bîrliba).

Momentul finalizării cercetării acestui impresionant depozit a fost marcat de organizarea unui amplu eveniment, găzduit de sala „Orest Tafrali” a Palatului Culturii din Iași, în data de 5 decembrie 2006. Manifestarea a fost una complexă, cuprinzând vernisajul expoziției „Marele tezaur monetar medieval al Moldovei”, lansarea volumului „The Great Coin Hoard of Iași” și lucrările Simpozionul „Marele tezaur monetar medieval descoperit la Iași”. Organizatorii acestei acțiuni au fost Institutul de Arheologie al Academiei Române – Filiala Iași, Complexul Muzeal Național „Moldova” Iași – Muzeul de Istorie a Moldovei și Centrul de Restaurare-Conservare, a Patrimoniului Cultural, alături de Editura Institutul European.

Prima parte a acestei manifestări, consacrată lansării volumului și vernisajului expoziției s-a bucurat de o atenție deosebită, atât din partea specialiștilor, cât și a publicului larg și a mass-mediei locale și naționale. Într-un cadru festiv, reprezentanții tuturor instituțiilor care au colaborat la studierea tezaurului și la organizarea evenimentului, au evidențiat, succint, diverse aspecte ale itinerariului acestei veritabile comori. În special, vorbitorii au apreciat „patriotismul” descoperitorului tezaurului, domnul Traian Periade, prin a cărui amabilitate, instituțiile statului au putut achiziționa o cantitate însemnată din compoziția inițială a acestui depozit. Reprezentanții Palatului Culturii au promis crearea unei Săli a Tezaurului, al cărei nucleu l-ar putea reprezenta chiar această descoperire.

Expoziția inaugurată în sala „Orest Tafrali” a Palatului Culturii din Iași, a fost deschisă spre vizitare pe parcursul a două luni (5 decembrie 2006–5 februarie 2007). Dimensiunile impresionante ale tezaurului de la Iași, au necesitat o selecție riguroasă a artefactelor reprezentative provenind din această descoperire. Astfel, au fost expuse doar 153 de monede, în general emisiuni reprezentative pentru fiecare lot și vas în parte, dar și piese excepționale pentru peisajul monetar din Moldova. De asemenea, s-a acordat o atenție deosebită și altor categorii de materiale arheologice, aparent mai puțin spectaculoase: vasele cu monede și cele cu unelte din fier, piese aparținând depozitului de unelte, cahle, pietre de râșniță etc. Exponatele au fost însoțite de panouri cu planșe explicative, conținând date importante despre contextul descoperirii, situația arheologică, procesul de restaurare și conservare a materialelor, precum și alte numeroase informații de specialitate.

Cu această ocazie a fost lansat volumul *The great medieval coin hoard of Iași (historical significance of the great medieval coin hoard of Iași – 2002)*, Ed. Institutul European Press, Iași, 2006, 520 p.+ 36 planșe – coordonat și editat de către dr. Virgil Mihailescu-Bîrliba și tradus de către domnii Adrian și Norbert Poruciuc. Participanții au apreciat pozitiv promptitudinea cu care s-a reușit valorificarea științifică, într-o limbă de circulație internațională, a unei descoperiri numismatice și arheologice de asemenea dimensiuni. S-a evocat, în acest sens, cazul unora dintre marile tezaure monetare, descoperite în România, care au rămas în uitare, vreme de zeci de ani, în depozitele muzeelor. Lucrarea conține 22 de studii, consacrate descrierii, catalogării, analizei și interpretării tuturor artefactelor din tezaur. Semnatarii acestora sunt reputați specialiști în diverse domenii ale cercetării științifice, dar și mulți tineri, aflați la început de drum. Atrage atenția preocuparea editorului de a oferi o perspectivă cât mai completă asupra acestei descoperiri, prin apelul la rezultatele cercetărilor interdisciplinare. Trebuie amintit că suportul financiar necesar apariției acestei lucrări a fost asigurat prin Grantul CNCSIS de care am amintit anterior.

În cea de-a doua parte a zilei s-au desfășurat lucrările Simpozionului Național „Marele tezaur monetar medieval descoperit la Iași”. Din păcate, această ultimă parte a manifestării, susținută tot în sala „Orest Tafrali”, s-a realizat numai cu participarea specialiștilor. Seria comunicărilor științifice a fost deschisă de către dr. Virgil Mihailescu-Bîrliba (*Istoricul și semnificația descoperirii*), care a prezentat întregul istoric al descoperirii tezaurului, admitând, cu sinceritate, că trebuie păstrată o prudență justificată privitoare la condițiile de descoperire și numărul real al monedelor din acest depozit. Rezultatele investigației arheologice, efectuate de către specialiștii de la Institutul de Arheologie din Iași, în perimetrul în care au fost descoperite primele vase cu monede, au fost comunicate de către Costică Asăvoaie, George Bilavski și Cecilia Stoian-Symonds (*Cercetarea arheologică*). Din păcate, au existat numeroși factori obiectivi și subiectivi, precum condițiile meteorologice nefavorabile, starea terenului, stadiul construcției și chiar atitudinea proprietarului terenului și a unora dintre muncitori, care au făcut imposibilă recuperarea tuturor informațiilor privind contextul arheologic al depunerii.

Toate materialele arheologice provenind din această descoperire au fost prezentate de către Costică Asăvoaie și George Bilavski (*Despre materialele arheologice*). Autorii au insistat, în special, asupra olăriei tezaurului, pe care au împărțit-o, din punct de vedere al pastei, în trei mari categorii: ceramica albă, din caolin, ceramica roșietică și ceramica cenușie sau neagră. Deosebit de interesante s-au dovedit și considerațiile cu privire la depozitul de obiecte din fier. Deși cele 118 fragmente recuperate se aflau într-o stare avansată de oxidare, s-a reușit identificarea unor obiecte de uz casnic sau meșteșugăresc, majoritatea ieșite din uz încă din momentul depozitării lor.

Următoarele trei comunicări au abordat, în exclusivitate, materialul monetar provenind din această descoperire. Dr. Ernest Oberländer-Târnoveanu (*Despre monedele moldovenești*) încearcă să explice prezența inedită a unei emisiuni datate în ultima parte a domniei lui Petru I (în jurul anului 1390), în compoziția acestui tezaur încheiat în cursul secolului al XVII-lea. Numismatul bucureștean apreciază că această monedă ar fi putut fi recuperată, întâmplător, dintr-o descoperire izolată sau dintr-un tezaur, fiind asimilată pieselor poloneze de 1 ½ groși și reintrodusă în circulație, în contextul „foamei de numerar” de argint din Moldova, în cursul secolului al XVII-lea. Proprietarul tezaurului ar fi acumulat fără nici o restricție, orice fel de monede disponibile pe piață, urmărind să adune doar cât mai mult metal prețios.

Divergentele de opinii pe marginea interpretării structurii și semnificației aceste descoperiri au fost ilustrate de două dintre comunicări, susținute de Viorel M. Butnariu (*Considerații preliminare despre descoperirile monetare de la Iași*) și Lucian Munteanu (*Structura descoperirii monetare*). Dr. V. M. Butnariu identifică cel puțin trei acumulări distincte în compoziția depunerii de la Iași, prima din ele, corespunzătoare vaselor 1, 2, 7, a doua, vaselor 5–6 și ultima, reprezentată de vasul nr. 8. Autorul acestor rânduri consideră că este vorba despre un singur tezaur de monede, alcătuit din două structuri monetare distincte, cvasi-contemporane (prima structură corespunde vaselor 5 și 6, iar cea de-a doua, vaselor 7 și 8). De asemenea, cele două structuri identificate în tezaurul de la Iași prezintă analogii vizibile cu depozitele de circulație de tip A și B, de pe teritoriul Moldovei, în diferite faze de formare a acestora.

Ultimele comunicări prezintă rezultatele unor investigații interdisciplinare asupra unor aspecte diverse ale descoperirii de la Iași. Mădălin-Corneliu Văleanu (*Contextul geo-geografic*) a expus ample considerații asupra mediului natural și a habitatului uman specifice arealului în care a fost identificat depozitul. Date

interesante referitoare la restaurarea și compoziția monedelor au fost prezentate de către dr. Maria Geba, dr. Ana-Maria Vlad și dr. Mihai Croitoru (*Restaurarea și compoziția monedelor*). Procesul de curățare și restaurare a pieselor s-a petrecut, cu o promptitudine remarcabilă, în laboratoarele Centrului de Restaurare-Conservare din cadrul Complexului Muzeal Național „Moldova”. Într-o primă fază, monedele au fost dezlipite, apoi au fost tratate, diferențiat, în funcție de consistența stratului de coroziune. Analizele metalografice s-au realizat pe un eșantion destul de redus (doar 10 monede). Rezultatele obținute în urma acestor investigații au fost interpretate, comparativ, cu datele păstrate în documentele din epocă (Ordonanțe monetare). S-a observat că, în general, monedele analizate se încadrează în limitele prescrise de documentele monetare. Ultima comunicare, susținută de dr. Carmen Marian (*Despre fragmentele textile*) analizează resturile de țesătură descoperite în apropierea monedelor. Autoarea apreciază că cercetările întreprinse nu au furnizat date care să conducă la o încadrare cronologică certă a acestor fragmente textile arheologice: în epoca medievală sau într-o epocă ulterioară.

În final, apreciez că finalitatea organizării acestei manifestări a fost una complexă; ea s-a adresat specialiștilor, prin prezentarea rezultatelor cercetării tezaurului de la Iași, dar s-a încercat și aducerea acestui bun cultural inestimabil în mijlocul publicului.

LUCIAN MUNTEANU